

Zpovědní tajemství a trestněprávní souvislosti s právem ČR

Pavel Kotlán
Radim Kalabis

Zejména v souvislosti se (sexuálním) zneužíváním dětí se rozvinula diskuse nad různými aspekty kanonického práva a jeho vztahu k právnímu řádu daného státu. Účelem následujícího článku je zaměřit se na zpovědní tajemství, coby jeden z institutů církevního práva, který bývá ve výše uvedené spojitosti často rozporován. Pokusíme se identifikovat podstatu zpovědního tajemství, jeho reflexi v právu ČR a trestněprávní dopady spojené s porušením, nebo naopak zachováním důvěrnosti zpovědi. Sdělnou otázkou je přitom vztah práva kanonického a světského v otázce povinnosti mlčenlivosti duchovního, která se se zpovědním tajemstvím pojí.

Svátost smíření, a s tím související zpovědní tajemství jsou pojmy, které jsou vlastní církvi římskokatolické (v současné podobě *Codex Iuris Canonici*) i východním katolickým církvím (jejichž právo je shrnuto v *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*). Se soukromou zpovědí se v rámci ČR setkáváme dále u Starokatolické církve, Církve československé husitské, Pravoslavné církve a Kněžského bratrstva sv. Pia X. (které je registrováno jako samostatná církev od 5. 6. 2018); mimo ČR ji praktikuje například Church of England, jak se tato církev, jejíž formální hlavou je král Karel III., označuje v samotné Anglii, Walesu či Skotsku (pro zbylé části světa je vžit spíše název „The Anglican Church“, jelikož se jedná o víceméně nezávislé církve). Pro zachování konzistence a přehlednosti pojednání se bude rozbor týkat pouze nejvýznamnější církve v ČR, tedy církve římskokatolické, byť se závěry mohou a logicky také budou dotýkat všech ostatních církví, které svátost smíření v podobě zpovědi praktikují.

1. ZPOVĚDNÍ TAJEMSTVÍ V HISTORICKÉM KONTEXTU

Zpovědní tajemství je v současné době mezi laickou veřejností neodmyslitelně spjata s jednou ze svátostí církve římskokatolické, a sice se svátostí smíření, byť, jak je nezbytné připomenout a zdůraznit, je tato svátost vlastní celé katolické církvi, a dalším, které byly zmíněny v úvodu. V určité podobě znají zpověď, či spíše důvěrný – chceme-li být přesní – pastorační rozhovor také církve protestantské, avšak od praxe církve římskokatolické se odlišují. V článku se budeme věnovat, jak již bylo naznačeno v úvodu, praxi v církvi římskokatolické, byť určité skutečnosti, zejména do Velkého schizmatu, se týkají i církví jiných.

Svátost smíření v podobě svaté zpovědi, jejíž kořeny jsou položeny již v Písmu,¹ neměla pochopitelně současnou podobu od samotného počátku vzniku církve. Raná církev dokonce neznala ani zpovědní tajemství v dnešním slova smyslu, jelikož za velmi vážné hříchy, jako bylo odpadlictví, vražda nebo cizoložství, se mohl křesťan kát toliko jednou za život, a to veřejně. Všichni z křesťanské obce, jejímž byl hříšník členem, tak viděli a věděli, za co činí daný hříšník pokání. Tato forma pokání nebyla příliš oblíbenou pro svou přísnost a mnoho kajících ji odkládalo až na závěr života.² Změna přišla až pozvolna, kdy se zejména pod vlivem keltské, resp. Irské církve začalo uplatňovat soukromé vyznání hříšců. V Irské církvi se se soukromou zpovědí setkáváme již v raném středověku. Právě irské misie následně christianizovaly kontinentální Evropu,³ takže jejich vliv na podobu zpovědi lze předpokládat. Navíc, soukromá zpověď se pro věřící stala akceptovatelnější formou pokání než dosavadní, velmi přísný postup.⁴

K většímu pronikání soukromé zpovědi do života církve došlo během pontifikátu papeže Lva I. Velikého. Papež konstatoval, že veřejná zpověď není absolutně nezbytná;⁵ byť zdaleka není možno říci, že se tato praxe setkala se všeobecným přijetím ze strany biskupů a církve jako takové. Na Synodě v Chalons-sur-Saone v roce 813 byla praxe soukromé

¹ Srov. Jn 20,19–31.

² Peter TYLER, „Auricular Confession: the Celtic Gift to the Church,“ *Perichoresis* 15, č. 3 (2017): 67–79.

³ Thomas Pollock OAKLEY, *English Penitential Discipline and Anglo-Saxon Law in Their Joint Influence*, Columbia university, 1923, s. 68.

⁴ Eric LUIJTEN, *Sacramental Forgiveness as a Gift of God: Thomas Aquinas on the Sacrament of Penance*, Belgie: Thomas Instituut, 2003, s. 17.

⁵ Joel C. ELOWSKY, *We Believe in the Holy Spirit*, Westmont: InterVarsity Press, 2009, s. 50.

zpovědi stále předmětem debat a kritiky, jelikož dle mínění některých teologů soukromá zpověď odporovala kanonickým normám (tato výtka zazněla již během Synodu v Toledu v roce 589⁶). Po určitou dobu tak vedle sebe existoval jak systém přísného pokání za hříchů, tak systém nový, kdy vše již probíhalo tajně.

Tento nový přístup si postupně získal sympatie v rámci celé západní církve. Není však možno obecně konstatovat, jak rozšířená vlastně zpověď byla mezi běžnými křesťany, jak často k ní přistupovali apod. Z debat o významu vyznání hříchů (pokání), či patrně přesněji těch nejzávažnějších, tzv. smrtelných hříchů, jak se dochovalo například ze záznamů o zmiňované synodě v Toledu či následně v Chalons-sur-Saone, vyplývá, že se v těchto raných dobách zřejmě jednalo o méně častou praxi. K té se přistupovalo při opravdu závažném porušení pravidel, které již zasahovalo do života křesťana tak, že ohrožovalo jeho samotnou příslušnost k církvi, případně znamenalo zásadní překážku v osobní spáse.

Důležitým mezníkem, který se současně považuje za počátek svátosti zpovědi,⁷ byl v roce 1215 IV. Lateránský koncil. Zde byla stanovena povinnost svátosti smíření v podobě individuální zpovědi v souvislosti se slavením eucharistie pro každého křesťana, a to jednou ročně. Svátá zpověď tak byla deklarována jako prostředek ke spáse duše, resp. byla patrně její role v tomto ohledu spíše zdůrazněna. To už současně hovoříme o době, kdy byla zcela běžná soukromá, tedy tzv. ušní zpověď; zpovědník musel o vyznání penitenta mlčet, a i pokání probíhalo zcela soukromou formou.

Tato praxe, kdy je zpovědník povinen mlčet o všem, co mu penitent doznal, se tedy postupně dostala z oblasti odborných a filozofických disputací učenců také do církevních právních norem. Jednou z nejdůležitějších byl právě na uvedeném koncilu vzniknuvší právní dokument *Omnis utrisque sexus*, kde je stanovena povinnost každého dospělého křesťana se jednou ročně dostavit ke svaté zpovědi. Ve výkladu – glosách k tomuto dílu se řešila také otázka neporušitelnosti tajemství, o kterém se kněz dozvěděl.⁸

⁶ Yves-Jean LACOSTE, *Encyclopedia of Christian Theology: 3 – volume Set*, Taylor & Francis, 2004.

⁷ LUIJTEN, *Sacramental Forgiveness as a Gift of God*, s. 10.

⁸ Daniela TARANTINO, „Note intorno al sigillo sacramentale. Legislazione e dottrina dal Concilio Lateranense IV alla codificazione del diritto canonico,“ *Stato, Chiese e Pluralismo Confessionale*, 2016, s. 9.

Pokud se podíváme na středověkou praxi, tak samotná potřeba ukotvit tento institut v rámci církevního práva naznačuje, že náhled na tajemství informací sdělovaných penitentem nebyl vždy jednotný. Již od raného středověku se vyskytují požadavky na důvěrný vztah mezi kajícníkem a knězem. V této souvislosti si můžeme připomenout například slova Aurelia Augustina, který ve vztahu ke kajícníkům pronesl památnou větu: „In secreto debemus corripere, in secreto arguere; ne volentes publice arguere, prodamus hominem“, tedy volně přeloženo: Tajné – tajně sdělené hříchy bychom měli napravovat tajně, abychom jejich vytykáním člověka neprozradili.⁹ Otázka zpovědního tajemství se v následujících staletích po IV. Lateránském koncilu v zásadě považovala za nezpochybnitelnou. Z historického hlediska je možno konstatovat, že (křesťanské) státy jako takové a jejich jurisdikce tuto zásadu plně respektovaly. Tam, kde došlo k pokusům o prolomení zpovědního tajemství, se víceméně jednalo o excesivní jednání jednotlivce v exekutivních funkcích daného státu (viz např. spor krále Václava IV. se sv. Janem Nepomuckým nebo generála Ortize s osobou sv. Matea Correy Magallanese¹⁰).

Další významnou kodifikací zpovědního tajemství byl potom až *Codex Iuris Canonici* z roku 1917, konkrétně kánon 889 a násl. Zpovědní tajemství je zde chráněno absolutně a zpovědník nesmí jakkoliv porušit toto tajemství či zneužít informací, které se dozvěděl. *Codex Iuris Canonici* z roku 1983 obsahuje totožnou úpravu. Kanonické právo nezná žádnou možnost, jak zpovědní tajemství porušit a překročit legálně povinnosti zpovědníka, který je jím vázán.

Zajímavostí je to, že již v období středověku se zabýval papež Inocenc IV., ve svém díle *Lectura*, otázkou možnosti prolomení zpovědního tajemství. Jednalo se o případ, kdy se zpovědník dozvěděl o úmyslu penitenta spáchat hřích. Odpovídá si negativně, s tím, že kněz musí takovému jednání sice zabránit, ovšem nikoliv porušit zpovědní tajemství a prozradit osobu penitenta.¹¹ Tato úvaha sama o sobě je velmi zajímavou z dnešního pohledu, a to v souvislosti se snahami mnoha států o prolomení zpovědního tajemství, jedná-li se o trestné činy spáchané

⁹ Richard D. BINGHAM, *The Works of the Rev. Joseph Bingham*, Oxford: At the University Press, 1855, s. 136.

¹⁰ Marco Aurelio PÉREZ – Mario Virgilio SANTIAGO – Ana Patricia SILVA, *Las derechas en el México contemporáneo*, Mexico: Instituto Mora, 2020.

¹¹ TARANTINO, „Note intorno al sigillo sacramentale,“ s. 9.

na dětech. Jakkoliv by se tak mohlo zdát, že zmiňovaný pontifik již ve středověku zvažoval jakousi ranou formu prevenční povinnosti, tak se spíše jednalo o samotnou snahu zabránit spáchání jakéhokoliv vážnějšího hříchu, tedy nikoliv jen takového, který by byl podle tehdy platných právních norem stížen trestem ze strany světské moci. Navíc je třeba poznamenat, že se jednalo jen o akademickou úvahu, a tento Inocenův názor se nestal součástí právně závazného výkladu církevního práva.

2. REFLEXE ZPOVĚDNÍHO TAJEMSTVÍ V PRÁVU ČR

V českém právním prostředí je světské právo (právo ČR) a právo kanonické striktně odděleno. Stát, tak jak je upraveno v čl. 16 odst. 2 *Listiny základních práv a svobod* (dále Listina), respektuje autonomii církví, které si dle svých regulí (v případě církve římskokatolické) upravují vlastní interní záležitosti. Nicméně toto kanonické právo nikterak nezasahuje do práva světského. Naopak samotná Listina stanoví, že práva dle čl. 16 mohou být omezena zákonem (viz čl. 16 odst. 4).

V otázkách, kdy se kanonické právo střetává s právem světským, jako je tomu kupříkladu u zpovědního tajemství, vychází zákony ČR z respektování práv daných Ústavou a Listinou. Česká republika je státem demokratickým, který není vázán na výlučnou ideologii ani náboženské vyznání (čl. 2 odst. 1 Listiny). Není tedy možno nadřazovat kanonické právo, ani jakékoliv jiné konfesní předpisy právu světskému, a samotné fungování církví se tak musí dít za plného respektu a dodržování práva ČR.

Nebylo tomu tak pochopitelně v minulosti vždy. Před rokem 1918 byl vztah mezi státem a římskokatolickou církví upraven konkordátní smlouvou z roku 1855, v níž se vztahu světského a kanonického práva věnovalo hned několik pasáží. Církev a její předpisy měly v souladu se shora uvedeným konkordátem přednost v právu manželském a rodinném, dále ve školství, při správě církevního majetku, obsazování církevních úřadů aj.¹²

Tento konkordát neměl díky politickým tlakům dlouhého trvání a byl již v 70. letech 19. století zrušen. Zrušení však bylo realizováno ze strany Habsburské monarchie jednostranně, takže církevní představitelé

¹² Císařský patent č. 195/1855 říšského zákoníku.

v monarchii i samotný Svatý stolec považovali tuto konkordátní smlouvu za stále platnou. K jednostrannému prohlášení přistoupila Habsburská monarchie roku 1870, kdy byla Svatému stolci odeslána depeše v tom duchu, že se monarchie nadále konkordátem řídit nehodlá. Následně byl roku 1874 přijat tzv. *Katholiken Gesetz* (zákon. č. 50/1874 říšského zákoníku), který ve svém úvodu obsahoval ustanovení o zrušení konkordátu se Svatým stolcem.¹³ Byť se tedy *de iure* jednalo o mezinárodní smlouvu, Habsburská monarchie ji jednostranně vypověděla, resp. deklarovala, že se jejími ustanoveními nadále řídit nebude. K postupné erozi konkordátních ujednání však začalo docházet již od roku 1868. Tehdy byly přijaty tzv. Májové zákony (vztahující se například na právo manželské), které obsahovaly ustanovení rozporná s konkordátem.¹⁴

Právo v Habsburské monarchii, a poté i právo v Československé republice sice neobsahovalo explicitní právní úpravu postavení kněží a kanonického práva, nicméně rakouský trestní řád (č. 119/1873 říšského zákoníku), který byl posléze platným i v ČSR, obsahoval ustanovení vylučující kněze z povinnosti svědčit v případech, kdy byl vázán zpovědním tajemstvím. Podle § 151 „Za svědky slyšení býti nemohou pod neplatností seznání jich: 1. Duchovní v příčině toho, co jim bylo svěřeno ve zpovědi aneb jinak pod pečeti mlčenlivosti úřadu duchovního...“. Svědecká výpověď zpovědníka o tom, co se při zpovědi dozvěděl, byla tedy (absolutně) nepřipustná.

Vztahy mezi prvorepublikovou ČSR a Svatým stolcem byly poznamenány tehdejší politickou situací a celospolečenským narativem, který byl zejména v českých zemích, méně potom na Moravě a ve Slezsku, a nejméně pak na Slovensku, poznamenán negativním náhledem prezidenta Masaryka a politických struktur jemu blízkých na římskokatolickou církev a někdejší spojení trůnu a oltáře z doby nedávno zaniklé Habsburské monarchie. Vztahy státu a církve by se daly v té době označit na velmi napjaté.¹⁵ Jistý průlom v těchto vztazích potom přinesla smlouva ČSR se Svatým stolcem, označovaná jako *modus vivendi*. Tato smlouva se nicméně nevěnovala vztahu kanonického

¹³ František Xaver KRYŠTŮFEK, *Všeobecný církevní dějepis, Díl třetí – Nový věk*. Č. XXXII, Praha, 1892, s. 836.

¹⁴ Tamtéž, s. 832–833.

¹⁵ Miloš TRAPL, „Vývoj římskokatolické církve na Moravě v letech 1918–1938,“ in *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Fac. Philosophica. Historica* 31, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002, s. 255–263.

a světského práva, nýbrž zejména stvrzení svrchovanosti orgánů ČSR nad jistými církevními záležitostmi, zejména nad obsazováním církevních úřadů osobami, které nebudou ve vztahu k ČSR nepřátelské. Církev se také zavázala respektovat územní celistvost ČSR, v návaznosti na územní rozsah diecézí, které nesměly být spravovány ordinářem se sídlem mimo ČSR.¹⁶ Článek I. modu vivendi tak obsahoval následující: „Svatá stolice a vláda Československá dohodly se o zásadě, že žádná část Československé republiky nebude podřízena ordináři, jehož sídlo jest za hranicemi Československého státu, a že rovněž žádná československá diecéze nebude přesahovati státních hranic. Svatá stolice a vláda Československá se dohodnou o novém ohraničení a dotaci diecézí.“¹⁷ Nutno ovšem podotknout, že se v tomto případě nejednalo o oficiální úpravu hranic církevních správních jednotek.

V období po roce 1945, a především po roce 1948, kdy proběhl nezákonný komunistický puč, se dostaly církve pod silný tlak státu, a to jednak zákonem č. 217/1949 Sb., o zřízení Státního úřadu pro věci církevní, nařízením vlády č. 228/1949 Sb., o působnosti a organizaci Státního úřadu pro věci církevní a zákonem č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem. V posledně uvedeném zákoně stát také definoval, kdo je oprávněn vykonávat církevní službu. Za komunistického totalitního režimu se otázky ochrany zpovědního tajemství speciálně zákonem neřešily; stát současně nikterak neuznával kanonické právo a jeho průnik do veřejného života (např. v podobě církevních sňatků). Proto přirozeně ani trestní předpisy s mlčenlivostí duchovních nepočítaly.¹⁸

Prvotním počinem, který přinesl do našeho právního řádu po listopadu 1989 zakotvení něčeho, co bychom mohli nazvat závazkem státu k respektování zpovědního tajemství, byl § 8 nově přijatého

¹⁶ Jedním z nejznámějších je případ Vratislavské arcidiecéze, jejíž působnost zasahovala do českého Slezska. Správa československé části této arcidiecéze byla po vzniku ČSR řešena formou generálního vikariátu a později, od roku 1929, zřízením tzv. Východoslezského komisariátu. Viz Evelyn A. ADENAUER, *Das christliche Schlesien 1945/46 wie die Erzdiözese Breslau und die Kirchenprovinz Schlesien der Evangelischen Kirche der altpreußischen Union endeten und in Schlesien polnische katholische Apostolische Administraturen eingerichtet wurden*, Münster: LIT Verlag, 2014, s. 30.

¹⁷ SPOLEČNOST PRO CÍRKEVNÍ PRÁVO, „Modus vivendi. Úmluva mezi republikou československou a Svatou stolicí sjednaná v lednu 1928,“ <https://spcp.prf.cuni.cz/dokument/modus.htm> [cit. 8. 2. 2024].

¹⁸ Jakub Kříž, *Zákon o církvích a náboženských společnostech: komentář*, Praha: C. H. Beck, 2011, s. 135.

zákona č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností. Stát zde uznal mlčenlivost osob pověřených vykonávat duchovenskou činnost. Rozsah nebyl upraven nikterak blíže a výklad byl tedy značně široký.

Do současnosti platný zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností (dále zákon o církvích) pak přinesl podrobnější úpravu institutu zpovědního tajemství. Na rozdíl od prvotní právní úpravy z roku 1991 vymezil, která církev může uplatňovat nárok na to, aby bylo respektováno zpovědní tajemství či jeho obdoba. Pokud se zaměříme na znění ustanovení § 7 odst. 1 písm. e), kde se hovoří o zpovědním tajemství „nebo výkonu práva obdobného zpovědnímu tajemství, je-li tato povinnost tradiční součástí učení církve a náboženské společnosti nejméně 50 let“, potom nelze z tohoto znění jednoznačně dovodit, zda se v případě římskokatolické církve ochrana vztahuje na libovolný pastorační rozhovor, či jen a pouze na zpovědní tajemství. Ústavní soud k tomu uvedl, že je nezbytné dále zkoumat pojem „právo obdobné zpovědnímu tajemství“, přičemž explicitně konstatuje: „Ústavnímu soudu se především jeví, že tento pojem se může týkat spíše reformovaných církví než Církve římskokatolické.“ Ústavní soud přitom v rozhodnutí respektoval zjištění obecných soudů, že obsah pastoračního rozhovoru je důvěrný, a že pastorační pracovníce má, s ohledem na postavení osoby vykonávající duchovenskou službu, povinnost mlčenlivosti. Zároveň ovšem konstatoval, že pojem *ostatní osoby vykonávající duchovenské služby* je pojat velmi široce a výčet těchto osob je v čl. X. Základního dokumentu církve římskokatolické neuzavřený.¹⁹

Z citovaného rozhodnutí Ústavního soudu tedy zcela zřetelně vystupuje dilema, zda akceptovat pastorační rozhovor za dobu zpovědi a vztáhnout na něj automaticky a ve všech případech ochranu sdělovaných informací, nebo, je-li v dané církvi zavedena, ochranu plně aplikovat právě pouze na zpověď, coby ritualizovaný rozhovor mezi penitentem a zpovědníkem. Z komentáře Kříže by se dalo usuzovat, že rozhodujícím kritériem je diskrétnost duchovního úkonu, a že by se tedy ochrana měla týkat pastoračního i zpovědního tajemství,²⁰ rovněž z hlediska jazykového nelze vyloučit u jedné církve ochranu obou.²¹ Napro-

¹⁹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 4. 2021, sp. zn. II.ÚS 660/21.

²⁰ Kříž, *Zákon o církvích a náboženských společnostech*, s. 134–135.

²¹ Na dikci právního textu však nelze automaticky vztáhnout jazyková pravidla, tedy že by absence čárky před spojkou „nebo“ nutně znamenala význam slučovací. Čl. 42 odst.

ti tomu ze skutečnosti, že podmínky ochrany mlčenlivosti byly oproti předchozímu zákonu (č. 308/1991 Sb.) zpřísněny, a zejména z důvodové zprávy k zákonu o církvích lze dovozovat, že u církví, které mají v nauce zakotvenou zpověď, není na místě chránit i pastorační tajemství.²² Výklad subjektivně historický, podporovaný shora uvedeným rozhodnutím Ústavního soudu, by tedy nasvědčoval tomu, že v případě římskokatolické církve je ustanovením zákona o církvích garantována pouze ochrana důvěrnosti zpovědi. Jednoznačná výkladová varianta by zřejmě mohla být stanovena/potvrzena až dalším rozhodnutím Ústavního soudu v konkrétním případě.

Propojení na trestní zákon/zákoník (po rekodifikaci zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník) a povinnost kněze překazít trestný čin, o kterém se dozví, je potom zákonným limitem pro ochranu institutu zpovědního tajemství. Stát tedy sice na jednu stranu uznává a respektuje zpovědní tajemství, ale současně stanoví povinnost k jeho prolomení, a to normami trestněprávními; nerespektuje tak nikterak v případě povinnosti překazít trestný čin obsah práva kanonického, zapovídajícího toto tajemství jakkoli prolomit. Stát fakticky nutí kněze, aby zpovědní tajemství porušil, aniž by reflektoval, že se ve smyslu církevních norem ocitá ve stavu samočinné exkomunikace.

Z uvedeného tak vyplývá, že stát v otázce zpovědního tajemství v zásadě neuznává kanonické právo jako pramen práva; byť v jiných otázkách (autonomie církevních orgánů ve věcech personálních, obsazování jednotlivých farností či církevních úřadů obecně, důvody ukončení pracovního poměru apod.) církevní normy respektuje.²³

V roce 2002 byla sice projednávána legislativním sborem smlouva se Svatým stolicem (konkordát), která mohla výkladové nejasnosti ohledně vztahu státu a církve římskokatolické, resp. vztahu světského a kanonického práva odstranit, nebyla ovšem přijata Poslaneckou sně-

1 Legislativních pravidel vlády totiž k tomu uvádí: „Varianty se vyjadřují spojkami „nebo“ a „anebo“. Při více možnostech vyjádřených v pododstavcích nebo bodech se spojka „nebo“, před níž se píše čárka, klade mezi poslední dvě možnosti. Jde-li však o výčet možností, který není vyjádřen v pododstavcích nebo bodech, čárka se před spojkou „nebo“ nepíše.“

²² Viz Důvodová zpráva k zákonu č. 3/2002 Sb., komentář k § 7.

²³ K tomu viz usnesení Ústavního soudu ze dne 31. 8. 2000, sp. zn. III. ÚS 136/2000; a také znění čl. 16 odst. 2 Listiny: „Církev spravují své záležitosti, zejména ustavují své orgány, ustanovují své duchovní a zřizují církevní instituce nezávisle na státních orgánech.“

movnou.²⁴ Na místě je poznamenat, že závazek státu na dodržování zpovědního tajemství nebyl zakotveno přímo ve smlouvě, jako je tomu v případě Slovenska,²⁵ ale dal by se dovozovat z deklarace práva církve římskokatolické řídit se při své činnosti vlastními zásadami (viz čl. 5 navrhovaného znění textu).²⁶

3. MENŠÍ EXKURZ – ZPOVĚDNÍ TAJEMSTVÍ V PRÁVU SR

Čl. 2 odst. 1 Základnej zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicí (č. 326/2001 Z. z.), tedy konkordátu mezi Slovenskou republikou a Svatým stolicem, stanoví, že Slovensko uznává právo římskokatolické církve v SR k výkonu kompetencí stanovených kanonickým právem. Odkaz na kanonické právo a oprávnění církve podle tohoto práva upravovat své záležitosti je zde přitom vyjádřen opakovaně. V čl. 8 odst. 1 tohoto předpisu je pak explicitně stanoveno, že „Spovedné tajomstvo je nedotknutelné. Nedotknutelnosť spovedného tajomstva zahŕňa právo odmietnuť vypovedať pred štátnymi orgánmi Slovenskej republiky.“

Povšimněme si, že konkordát nepřipouští jakékoliv odchylné výklady ve věci zpovědního tajemství. Aby bylo učiněno zadost jakýmkoliv pochybnostem, na tuto konkordátní smlouvu navazuje § 340 odst. 3 písm. a) a § 341 odst. 4 trestního zákona (zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon), které se týkají povinnosti překazit nebo oznámit určité trestné činy. Obě tato ustanovení výslovně zbavují trestní odpovědnosti osobu, která je nositelem zpovědního tajemství a nesplní výše uvedené povinnosti. V případě trestného činu neoznámení trestného činu podle § 340 trestního zákona je chráněno nejen zpovědní tajemství jako takové – tedy vše, co se kněz dozví během zpovědi, ale také informace, které se dozvěděl pracovník pověřený pastorační službou (§ 340 odst. 3 písm. a)). To může být pochopitelně osoba od kněze odlišná, která se tyto

²⁴ Ronald NĚMEC, „Vztah kanonického práva a práva České republiky,“ <http://www.bulletin-advokacie.cz/vztah-kanonickeho-prava-a-prava-ceske-republiky> [zveřejněno 29. 3. 2017, cit. 1. 9. 2023].

²⁵ Čl. 8 Základnej zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicí.

²⁶ SPOLEČNOST PRO CÍRKEVNÍ PRÁVO, „Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolicem o úpravě vzájemných vztahů,“ <https://spcp.prf.cuni.cz/dokument/sml-cr-v.htm> [cit. 8. 2. 2024].

informace dozví nikoliv u úkonu, který římskokatolická církev označuje jako svatou zpověď, ale u pastoračního rozhovoru.

Takto široce koncipovaná ochrana zpovědního tajemství na Slovensku měla a doposud má silné protichůdné ohlasy ze strany církve a ze strany právníků (z hlediska náboženského laiků). Prvně uvedení takovou ochranu přirozeně vítají. Církevní stanovisko je možno demonstrovat například na výstupu Tlačové kancelárie Konferencie biskupov Slovenska ze dne 9. 11. 2021, kde je trestněprávní ochrana zpovědního tajemství oceňována a je zde zdůrazňováno, že kněz je při svaté zpovědi toliko prostředníkem, když se fakticky penitent zpovídá Bohu.²⁷ Druzí uvedení absolutní neporušitelnost zpovědního tajemství kritizují a vnímají ji jako rizikovou pro oběti trestných činů; rovněž je poukazováno na fakt, že ani církevní předpisy nesmí bránit předcházení trestné činnosti.²⁸ To je zvláště umocněno debatou týkající se problematiky sexuálního zneužívání dětí, mj. v prostředí církevních institucí. S ohledem na zmíněný konkordát však zde platí v plném rozsahu ochrana zpovědního tajemství, aniž by byly činěny pokusy ji prolomit.

Zajímavou je v tomto ohledu ze slovenského prostředí vzešlá úvaha nad možnostmi, které má zpovědník vůči penitentovi v souvislosti se spácháním trestného činu. Jednou z nich je odmítnutí udělit rozhřešení do doby, než se penitent sám ke spáchání trestného činu dozná a ponese za něj následky.²⁹ Spekulativní je však úvaha o zproštění mlčenlivosti kněze ze strany penitenta.³⁰ Penitent totiž sice může tento krok učinit, nicméně kněz je i tak vázán zpovědním tajemstvím, které nesmí porušit. Z hlediska oficiálního výkladu kanonického práva, konkrétně pasáže věnované zpovědnímu tajemství, není jakési zproštění mlčenlivosti možné; nelze ani volit přístup, kdy bude zpovědník hovořit o obsahu zpovědi s penitentem mimo zpověď samotnou.³¹

²⁷ TLAČOVÁ KANCELÁRIA KONFERENCIE BISKUPOV SLOVENSKA, „Spovedné tajomstvo je neporušiteľné, reflektuje to i slovenská legislatíva,“ <https://www.ttkbs.sk/view.php?cisloclanku=20211109020> [zveřejněno 9. 11. 2021, cit. 1. 9. 2023].

²⁸ JOSEF OZNAČILL, „Spovedné tajomstvo v trestnom konaní“, <https://www.pravnenoviny.sk/spovedne-tajomstvo-v-trestnom-konani> [zveřejněno 15. 6. 2022, cit. 1. 9. 2023].

²⁹ SLÁVKA MICHANČOVÁ, *Páchatel' sexuálneho zneužívania detí medzi nami*, Prešov: Prešovská univerzita, 2005, s. 126–133.

³⁰ Tamtéž.

³¹ OFICINA DE PRENSA DE LA SANTA SEDE, „Nota della Penitenzieria Apostolica sull'importanza del foro interno e l'inviolabilità del sigillo sacramentale,“ <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2019/07/01/0565/01171.html> [zveřejněno 1. 7. 2019, cit. 1. 9. 2023].

4. TRESTNĚPRÁVNÍ SOUVISLOSTI ZPOVĚDNÍHO TAJEMSTVÍ V PRÁVU ČR

Mnoho států v současnosti řeší dosah ochrany zpovědního tajemství, jakožto institutu primárně církevního, do oblasti národního práva, zejména práva trestního.³² V české právní obci jsme v poslední době pokus zhodnotit problém zpovědního tajemství v kontextu interakce práva kanonického a světského nezaznamenali. Přitom ve vztahu k trestní odpovědnosti a různým aspektům trestního řízení (podmínky prolomení mlčenlivosti či výpověď zpovědníka) se to jeví nanejvýš potřebné.

Výše již bylo uvedeno, že § 7 zákona o církvích je reflexí zpovědního tajemství v právu ČR; resp. právě zde je uveden jediný případ, kdy není zpovědní tajemství respektováno – tj. tehdy, je-li stanovena povinnost překazit trestný čin (§ 7 odst. 1 písm. e) *in fine* zákona o církvích). Situace však není tak jednoznačná, ani ve vztahu k této povinnosti, ani k trestněprávním důsledkům jiným.

4.1 Trestní odpovědnost a porušení zpovědního tajemství

V návaznosti na zmíněný § 7 odst. 1 písm. e) *in fine* zákona o církvích a ve smyslu § 367 odst. 1 trestního zákoníku je každý povinen v případě zde vyjmenovaných, fakticky nejzávažnějších trestných činů zabránit jejich spáchání nebo překazit jejich dokončení (v případě zpovědního tajemství zřejmě nejčastěji učiněním oznámení příslušnému orgánu ve smyslu § 367 odst. 3). To je ovšem významným zásahem do církevního práva. Pokud budeme vycházet ze zásad katechismu katolické církve a ustáleného učení, potom v takovýchto případech může kněz odmítnout udělit penitentovi rozhřešení, případně může vázat udělení tohoto rozhřešení na to, aby penitent sám upustil od hříšného a v našem případě i trestného jednání; může na něj během svaté zpovědi apelovat, aby od plánovaného jednání upustil, nicméně ani tak nesmí porušit zpovědní tajemství. Samotné neudělení rozhřešení totiž neznamená, že je zpovědník oprávněn hovořit o obsahu sdělení penidenta s třetí osobou. Udělení rozhřešení je toliko jednou ze součástí procesu svátosti smíření,

³² V případě např. Polska viz Wioletta DUDZIEC-RZESZOWSKA, „The Seal of Confession in Polish Criminal Law – Substantive and Procedural Aspects,” *Kościół i prawo* 9 (22), č. 1 (2020): 133–141. Celkové zhodnocení legislativy v širším kontextu: Rafael Palomino LOZANO, „Sigilo de confesión y abuso de menores,” *Ius Canonicum*, 59 (2019): 767–809.

nikoliv nezbytnou nutností, bez které by se stal akt zpovědi jen běžným a nezávazným rozhovorem. Kněz tedy z hlediska kanonického práva nesmí prozradit ani to, že se někdo trestný čin spáchat teprve chystá. V opačném případě jej za toto provinění bude stíhat exkomunikace. Vzhledem k tomu, že oznámení příslušnému orgánu bude zpravidla jediný možný způsob, jak trestný čin překazit nebo mu zabránit, je v podstatě vyloučeno, aby splněním zákonné povinnosti ve smyslu § 367 trestního zákoníku kněz neporušil kanonické právo.³³

Zřejmý nesoulad mezi kanonickým právem a právem ČR by bylo možné odstranit následující interpretací. Zákonné povinnosti překazit nejzávažnější trestné činy je odpovědná osoba zbavena mj. tehdy, pokud by jí ve spojitosti s tímto úkonem hrozila vážná újma (viz § 367 odst. 2 trestního zákoníku). Z hlediska práva jako normativního systému garantovaného státem by se sice důsledky plynoucí z jiného normativního systému (tj. exkomunikace jako důsledek aplikace kanonického práva) mohly zdát irelevantní,³⁴ avšak právě exkomunikaci zpovědníka by bylo na místě kvalifikovat jako vážnou újmu. Zde nutno zdůraznit, že se v případě exkomunikace, coby zvažované vážné újmy, nejedná pouze o služební poměr, který je v důsledku exkomunikace nadále znemožněn,³⁵ ale o faktické vyloučení (z lat. *excommunicatio*) ze svátostného společenství církve, tj. vážný zásah do práva na svobodné (ústavně zaručené)

³³ Viz i Aleš CHOCHOLÁČ, *Zákon o církvích a náboženských společnostech: komentář*, Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 88.

³⁴ Neprávní norma není zdrojem práv a povinností, kterou by bylo možné bezprostředně použít před státními institucemi. Petr Kišš, „Neprávní normativní systémy jako součást objektu interpretace podle českého práva,“ in *Problémy interpretace a argumentace v soudobé právní teorii a právní praxi: sborník příspěvků z vědeckého kolokvia kateder teorie práva právnických fakult České republiky (Milovy 19.–20.6.2002)*, ed. Miloš Večeřa – Draho-míra Houbová – Aleš Gerloch – Pavel Maršálek, Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 98.

³⁵ Jak stanoví kánon 1331, § 1 odst. 3: „Exkomunikovanému se zakazuje zastávat kterýkoliv církevní úřad, službu, úkol nebo konat úkony z moci řízení.“ V této souvislosti je rovněž na místě zmínit tvrzení Nejvyššího soudu: „Právem zaručená dobrovolnost, svoboda a existence svobodné vůle při vstupu do církevního (služebního) poměru vytváří rozumný (a přijatelný) předpoklad pro úsudek, že není v rozporu s právem (ústavněprávními principy), pakliže je jednání určité osoby zde spojeno se (svobodně) přijímanými, a předem danými, (právními) omezeními pro případ, že má takový poměr zaniknout. Obecně tedy – vskutku – nelze mít ničeho ani proti tomu, jestliže se tato osoba (svobodně) vzdá (určité míry) soudní ochrany služebního poměru, do něhož vstoupila, totiž ochrany prostřednictvím těch právních institutů, jež jsou jinak upraveny jako základní (viz výše zmíněná ustanovení § 61 a násl. zákoníku práce).“ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2004, sp. zn. 20 Cdo 1487/2003.

vyznání víry.³⁶ Jak trefně uvádí Bubelová: „Z duchovního hlediska je exkomunikace natolik bolestný zásah a přísný trest, že věřící jej bude považovat nikoli jen za újmu závažnou, ale nejzávažnější.“³⁷ Exkomunikaci jako vážnou újmu ve smyslu § 367 odst. 2 trestního zákoníku připouští Bubelová³⁸ i Chocholáč.³⁹ Naproti tomu Kříž je poněkud skeptický, když pochybuje, zda soukromoprávní charakter nepříznivého následku lze interpretovat jako újmu, kterou má zmíněné ustanovení na mysli.⁴⁰ Tato obava však není, podle našeho názoru, na místě, neboť žádné ustanovení trestněprávních předpisů rozsah pojmu „jiná vážná újma“ o soukromoprávní následek nezužuje. Naopak komentář k trestnímu zákoníku uvádí, že „jistě sem patří nemajetková újma na zdraví, nemajetková újma na právech, morální újma, poškození v rodinném životě, v zaměstnání...“.⁴¹

Ve vztahu k trestní odpovědnosti zpovědníka je výše zmíněný přesah (možné) trestní odpovědnosti (tj. pouze ve vztahu k povinnosti překazit trestný čin) zpovědníka utvrzen § 368 trestního zákoníku, který formuluje obecnou povinnost ve vztahu k určitým nejzávažnějším trestným činům⁴² spáchaný skutek oznámit. Ustanovení § 368 odst. 2 trestního zákoníku totiž z této oznamovací povinnosti vylučuje advokáta (případně jeho zaměstnance) ve vztahu k výkonu jeho činnosti, osobu poskytující pomoc obětem trestných činů obchodování s lidmi a zbavení osobní svobody a duchovního „registrované církve a náboženské společnosti s oprávněním k výkonu zvláštních práv, dozví-li se o spáchání trestného činu v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo v souvislosti s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství“. Z toho je zřejmé, že zpovědníka (římskokatolické církve) se povinnost oznámit trestný čin skutečně netýká.

³⁶ Jako exkomunikovaný jedinec nesmí udělovat svátosti, přistupovat ke svátostem aj. (Kánon 1331, CIC 1983); jedná se tedy o velmi podstatnou a citelnou újmu pro každého věřícího.

³⁷ Kamila BUBELOVÁ, „Zpovědní tajemství versus oznamovací povinnost,“ *Trestní právo* 4, č. 4 (1999): 11.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ CHOCHOLÁČ, *Zákon o církvích a náboženských společnostech*, s. 88.

⁴⁰ KŘÍŽ, *Zákon o církvích a náboženských společnostech*, s. 140.

⁴¹ Pavel ŠÁMAL a kol., *Trestní zákoník: komentář. III*, § 272–421, Praha: C.H. Beck, 2023³, s. 4592.

⁴² Jejich rozsah je poněkud užší než u nepřekážení trestného činu (viz § 368 odst. 1 trestního zákoníku).

4.2 Porušení zpovědního tajemství v kontextu povinnosti sdělovat informace státním orgánům a povinnosti svědčit

Problematika zpovědního tajemství ve vztahu k trestní odpovědnosti tedy není úplně vyjasněna. Z pohledu trestního procesu jsou však ustanovení trestního řádu ještě mnohem méně jednoznačná. Problém se týká zejména dvou obecně stanovených povinností, které spolu úzce souvisí. Jejich účelem je především přispět k dokazování, a to „tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti“ (§ 2 odst. 5 trestního řádu).

První z nich je povinnost vyhovět dožádání orgánů činných v trestním řízení „...nestanoví-li zvláštní předpis jinak, ...při plnění jejich úkolů“ (§ 8 odst. 1 trestního řádu). Tuto povinnost lze sice ve smyslu § 8 odst. 4 trestního řádu odmítnout v případě státem uznané povinnosti mlčenlivosti (tj. i v případě zpovědního tajemství), avšak podle dikce odst. 5 „nestanoví-li zvláštní zákon podmínky, za nichž lze pro účely trestního řízení sdělovat informace (zvýrazněno autory), které jsou podle takového zákona utajovány, nebo na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti, lze tyto informace pro trestní řízení vyžadovat po předchozím souhlasu soudce (zvýrazněno autory)“. V posledně zmíněném ustanovení trestního řádu je výslovně uvedeno, že „tím není dotčena povinnost mlčenlivosti advokáta“, avšak obdobná výjimka/ochrana pro jinou osobu (např. duchovního) uvedena není.

Pro zjištění, jaký dopad má povinnost vyhovět dožádání orgánu trestního řízení na neporušitelnost zpovědního tajemství, nutno položit klíčovou otázku: Je zákon o církvích oním zákonem, který stanovuje „podmínky, za nichž lze pro účely trestního řízení sdělovat informace“? Pokud by jím nebyl, tak § 8 odst. 5 trestního řádu lze interpretovat jedinečně tak, že v případě zpovědního tajemství může být na základě souhlasu soudce ochrana zpovědního tajemství porušena. Přitom ustanovení § 8 odst. 5 trestního řádu se aplikuje i na výslech svědka (což je ona druhá povinnost spojená s mlčenlivostí a dokazováním v trestním řízení), jehož zákonným limitem je mj. povinnost mlčenlivosti (§ 99 odst. 2 trestního řádu: „Svědék nesmí být vyslýchán též tehdy, jestliže by svou výpověď porušil státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti.“)⁴³

⁴³ Nejpregnantněji je tento konstantní názor Ústavního soudu vyjádřen v usnesení ze dne 21. 12. 2010, sp. zn. III. ÚS 2652/10: „... je třeba na ust. § 8 odst. 5 tr. řádu hledět jako

Z hlediska jazykové metody lze výjimku z uznání neporušitelnosti zpovědního tajemství v podobě dikce „tím není dotčena povinnost překazit trestný čin uložená zvláštním zákonem“ (§ 7 zákona o církvích) stěží považovat za taxativní výčet, resp. stanovení podmínek, za kterých může být v trestním řízení zpovědní tajemství porušeno. Minimálně je nutné připustit, že jedna z interpretačních variant aplikaci § 8 odst. 5 trestního řádu prolomení zpovědního tajemství umožňuje.

Teleologický výklad sleduje účel zákona a principy/hodnoty, na nichž je právo založeno.⁴⁴ Pro možnost prolomení mlčenlivosti zpovědníka (postupem podle § 8 odst. 5 trestního řádu) hovoří účel ustanovení, tj. získání důkazů, které by vedly ke zjištění pachatele trestného činu a jeho potrestání. Pro co nejširší ochranu zpovědního tajemství, tedy, aby s výjimkou povinnosti překazit v § 368 odst. 1 uvedený trestný čin, bylo neporušitelné, svědčí ústavně založená ochrana svobody vyznání (čl. 15 a 16 Listiny). Ve smyslu čl. 16 odst. 4 Listiny však lze zákonem za účelem zajištění bezpečnosti a veřejného pořádku projevy víry omezit. Prolomení mlčenlivosti na základě souhlasu soudce proto nelze bez dalšího vyloučit jako hodnotově nepřiměřený zásah do svobodného vyznání náboženství/víry.

Systematický výklad vychází z vnitřního systému práva (právních předpisů).⁴⁵ Pokud v systematických souvislostech porovnáme speciální zákony, které upravují mlčenlivost ve vztahu k trestnímu právu, tak zaznamenáme značně nejednotný, ve svém souhrnu až chaotický přístup. V zásadě však identifikujeme tři přístupy:

(1) Zákon komplexně upravuje podmínky, za jakých se o porušení povinnosti mlčenlivosti nejedná (např. § 53 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád).

(2) Zákon uvádí ve vztahu k trestní odpovědnosti a trestnímu řízení různé situace, které zjevně umožňují i prolomení mlčenlivosti postupem podle § 8 odst. 5 trestního řádu. Např. § 51 odst. 2 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách formuluje: „Za porušení povinné mlčenlivosti se nepovažuje... sdělování údajů nebo jiných skutečností pro potřeby trestního řízení způsobem stanoveným právními předpisy upravujícími trestní řízení; za porušení povinné mlčenlivosti se rovněž

na úpravu speciální k obecným zásadám o výsledku svědka dle § 97 a násl.“ Viz i Pavel Šámal a kol., *Trestní řád: komentář*. I, § 1–156, Praha: C.H. Beck, 2013⁷, s. 1450–1475.

⁴⁴ Ronald DWORKIN, *Když se práva berou vážně*, Praha: Oikoymenh, 2001, s. 102. Franz BYDLINSKI, *Fundamentale Rechtsgrundsätze: zur rechtsethischen Verfassung der Sozietät*, Wien: Springer-Verlag, 1988, s. 128.

⁴⁵ Jan WINTR, *Metody a zásady interpretace práva*, Praha: Auditorium, 2013, s. 74.

nepovažuje sdělování údajů nebo jiných skutečností při plnění zákonem uložené povinnosti překazit nebo oznámit spáchání trestného činu.“

(3) Zákon uvádí obdobně jako ad (2) různé situace, avšak zároveň jednoznačně na možnost prolomení mlčenlivosti prostřednictvím trestních předpisů neodkazuje. Někdy by se to zdánlivě mohlo jevit jako taxativní výčet možností porušení mlčenlivosti; v případě právní úpravy mlčenlivosti podle zákona č. 523/1990 Sb., o daňovém poradenství a Komoře daňových poradců České republiky by dokonce díky „této povinnosti, a to i pro účely trestního řízení, je může zprostit pouze klient svým prohlášením“ mohla vést k mylné domněnce, že bez souhlasu klienta nelze ustanovení trestního řádu vůbec použít.⁴⁶

K variantě ad (3), byť v ne tak vyhraněné formě jako u mlčenlivosti daňových poradců, patří i mlčenlivost duchovních podle § 7 zákona o církvích. Podle našeho názoru ze systematických souvislostí vyplývá, že pouze možnost ad (1) znemožňuje aplikaci § 8 odst. 5 trestního řádu; v ostatních případech lze mlčenlivost prostřednictvím tohoto ustanovení prolomit. Pokud by tomu tak nebylo, zcela nesystematicky by se umožňovalo v některých případech prolomit mlčenlivost, ačkoliv v obdobných nikoliv; a to jen z toho důvodu, že jeden zákon určitou situaci (s trestněprávním dopadem) zmiňuje a jiný ne. To vyniká zvláště v případě, kdy speciální zákon (výslovně) neumožňuje prolomení mlčenlivosti ve prospěch toho, koho se utajovaná informace týká, nebo tehdy, znemožňuje-li tomu, kdo s utajovanou informací disponuje, řádnou obhajobu (včetně uplatnění institutu spolupracujícího obviněného). Z výslovné výjimky týkající se povinnosti mlčenlivosti advokáta (§ 8 odst. 5 *in fine* trestního řádu) je navíc zřejmé, že v případě mlčenlivostí jiných osob je její prolomení zásadně přípustné.

Jinou věcí je ovšem to, že souhlas soudu s prolomením mlčenlivosti musí splňovat určitá kritéria. Jak v souvislosti s § 8 odst. 5 trestního řádu

⁴⁶ Ostatně samotné ustanovení § 8 odst. 5 bylo do trestního řádu zařazeno novelou č. 265/2001 Sb. proto, aby „bylo tak reagováno mimo jiné na skutečnost, že právní úprava mlčenlivosti, uložená osobám nejrozličnějšími právními předpisy, je velmi nejednotná, nesystematická a zejména ve starších předpisech již neodpovídá současným organizačním a právním vztahům. Některé z těchto právních předpisů totiž jen obecně stanoví povinnost dodržovat nebo respektovat mlčenlivost, v jiných se lze setkat i s vymezením okruhu skutečností, jichž se mlčenlivost týká, s vymezením okruhu osob, které jsou vázány mlčenlivostí, s důvody jejich zproštění mlčenlivosti, resp. jejího prolomení, a s tím, kdo je oprávněn určitou osobu zprostit mlčenlivosti; některé z předpisů pak stanoví, že pro účely trestního řízení se osoby jinak vázané mlčenlivostí považují ze zákona za zproštěné této mlčenlivosti.“ Nález Ústavního soudu ze dne 10. 3. 2015, sp. zn. II. ÚS 2499/14.

uvedl Ústavní soud, úkolem soudu je „přezkoumat, zda má v konkrétním případě převážit zájem na objasnění trestné činnosti nad zájmem na zachování státem uložené či uznané mlčenlivosti, přičemž při tomto jeho rozhodování musí být dbáno zásad přiměřenosti, zdrženlivosti a subsidiarity“. ⁴⁷ S tím se mj. pojí požadavek na „zřetelné a přesné vyloučení potřeby získání předmětných informací“, a to, že jako výjimka z mlčenlivosti musí být pojímána restriktivně. ⁴⁸ Proto právě formulace ochrany mlčenlivosti ve speciálním zákoně a charakter svobody/práva, které mlčenlivost chrání, bude významná pro rozhodnutí soudu, zda je prolomení na místě. V podstatě by měl příslušný soudce zvažovat na jedné straně závažnost trestného činu, k jehož objasnění by prolomení mlčenlivosti mohlo vést, a na straně druhé následky, které by zásah do mlčenlivosti měl pro chráněné právo/svobodu; ovšem i pro nositele požadované informace.

Vzhledem k tomu, že povinnosti podávat informaci/svědčit v trestním řízení je zřejmě nejpodobnější povinnost oznámit trestný čin, tj. vlastně také podat informaci ke spáchanému trestnému činu, jeví se rozumným zohlednit, že je, jak již bylo uvedeno, zpovědník z povinnosti oznámit trestný čin explicitně vyloučen (§ 368 odst. 3 trestního zákoníku). Logicky by tedy prolomení zpovědního tajemství, které je u oznamovací povinnosti zcela zapovězeno, mělo být v případě aplikace § 8 odst. 5 trestního řádu záležitostí zcela výjimečnou.

Navíc, obdobně jako v případě trestní odpovědnosti za případné nepřekažení trestného činu dle § 367 trestního zákoníku, i skutková podstata neoznámení trestného činu počítá s tím, že způsobení vážné újmy vylučuje trestní odpovědnost za neoznámení trestného činu (§ 368 odst. 2 trestního zákoníku). Tomu, kdo podává informaci ve smyslu § 8 trestního řádu nebo vypovídá v trestním řízení jako svědek, se však možnost zbavit se své povinnosti, s ohledem na způsobení si vážné újmy, nedává. ⁴⁹ Normativní (náboženský) systém římskokatolické církve je jedno-

⁴⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 7. 2015, sp. zn. IV. ÚS 799/15.

⁴⁸ Usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 4. 2023, sp. zn. III. ÚS 328/23 a Nález Ústavního soudu ze dne 10. 3. 2015, sp. zn. II. ÚS 2499/14.

⁴⁹ Ve smyslu § 55 odst. 2 trestního řádu může být sice totožnost svědka utajena („Nasvědčují-li zjištěné okolnosti tomu, že svědku nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědectví zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv...“), avšak tento institut zjevně neslouží k tomu, aby ochránil svědka před hrozbou tohoto druhu; nehledě k tomu, že v dané situaci by bylo zjevné, kdo oním svědkem/zpovědníkem je.

značně, dlouhodobě, prostřednictvím *Codex Iuris Canonici* dán,⁵⁰ takže pro soudce, který zvažuje prolomení ochrany zpovědního tajemství, jsou negativní důsledky pro zpovědníka snadno předvídatelné. Měl by proto ve všech souvislostech pečlivě zhodnotit, zda zpovědníkovi takovou újmu (exkomunikaci) způsobí.

Konečně nelze opominout ani (ústavní) právo zpovědníka odmítnout výpověď/sdělení informace, pokud by si tím mohl způsobit trestní stíhání.⁵¹ Pokud by se totiž projednávaná věc týkala trestného činu uvedeného v § 368 trestního zákoníku a možnosti zpovědníka překazit takový trestný čin, mohl by se zpovědník odvolat právě na možnost hrozby vlastního trestního stíhání a informaci nesdělit.⁵²

Shrneme-li uvedené, můžeme konstatovat, že prolomení ochrany zpovědního tajemství za účelem podání informace podle § 8 trestního řádu nebo výsledku svědka v trestním řízení je teoreticky možné. Pokud by však soudce k tomuto kroku přistoupil, muselo by se jednat o natolik závažnou záležitost, aby vyvážila ochranu zpovědi a zpovědníka, která je jim právem ČR poskytována (ústavní právo na svobodné vyznání víry, vyloučení z povinnosti oznámit trestný čin apod.). Svou roli tak nepochybně hraje i to, zda by to bylo ve prospěch penitenta/obviněného či zpovědníka/obviněného. Trvání na povinnosti sdělit informaci/vypovídat se navíc může ocitnout v rozporu se zákazem nucení k sebeobvinění za trestný čin nepřekažení trestného činu. Každopádně se v trestně procesních předpisech jedná o neuspokojivý legislativní stav, neboť zpovědníkovi, který neporuší svou víru prolomením zpovědního tajemství (což lze nepochybně předpokládat), může hrozit státem aprobovaná sankce – pořádková pokuta až do výše 50.000 Kč (§ 66 trestního řádu).

⁵⁰ Na rozdíl od jiných normativních systémů, např. morálních pravidel. kišš, „Neprávní normativní systémy,“ s. 98–99.

⁵¹ Viz princip *nemo tenetur se ipsum accusare*, vyjádřený v čl. 37 odst. 1 Listiny formulací: „Každý má právo odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké.“

⁵² Povinnost svědčit se totiž týká pouze případu, kdy se jedná o zákonnou povinnost trestný čin oznámit – tj. ve vztahu ke skutkové podstatě podle § 367 trestního zákoníku (§ 99 odst. 3 trestního řádu: „Zákaz výsledku podle odstavce 2 se nevztahuje na svědecskou výpověď týkající se trestného činu, stran něhož má svědek oznamovací povinnost podle trestního zákona...“

ZÁVĚR

Zpovědní tajemství je fenoménem, který je nutno vnímat a samostatně posuzovat ve dvou rovinách – v rovině práva církevního a světského. Napětí, které mezi nimi vzniká, vyplývá ze skutečnosti, že kanonické právo nezasahuje do práva ČR, avšak obráceně to neplatí.⁵³ Zatímco právo ČR zpovědní tajemství vymezuje v zákoně o církvích a stanoví mu přesné limity, které jsou dále upřesněny v trestním zákoníku u trestného činu nepřekážení trestného činu dle § 367 trestního zákoníku, *Codex Iuris Canonici* nic takového, jako je povinnost překazít trestný čin, nezná a na zpovědní tajemství se dívá jako na neporušitelné, a to za všech okolností daného případu. Pro kněze se tedy otevírá velmi těžké dilema, jak se v případě, že se dozví o tom, že se penitent (či osoba, kterou penitent označil při zpovědi) chystá spáchat trestný čin, zachovat. V praxi je pak otázkou, nakolik může stát porušení zpovědního tajemství na zpovědníkovi vynutit a nakolik by byl kněz, s ohledem na negativní existenční následky vyplývající z exkomunikace, ochoten církevní právo porušit.

V podobné situaci se zpovědník ocitá i v případě, kdy je orgány v trestním řízení, se souhlasem soudu dle § 8 odst. 5 trestního řádu, vyzván, aby sdělil informaci nebo svědčil o skutečnostech, o kterých se během zpovědi dozvěděl. Neexistuje zde sice hrozba trestního stíhání, nýbrž sankce ve formě pořádkové pokuty až do výše 50.000 Kč, ovšem i ta může být pro zpovědníka citelná.

Z analýzy podle našeho názoru vyplývá, že jak v případě trestní odpovědnosti za nepřekážení trestného činu, tak u povinnosti sdělit informaci nebo svědčit v trestním řízení, by vážná újma, která zpovědníkovi v případě porušení zpovědního tajemství hrozí, měla být důvodem pro neuplatnění represivních prostředků (světského) trestního práva. V souladu se zjištěním Lozana⁵⁴ se tak domníváme, že uplatnění represivních trestněprávních prostředků, které by byly nástrojem státního donucení k porušení zpovědního tajemství, není prostředkem přiměřeným, a navíc nevede k účinnému potírání společensky závažných negativních jevů (např. zneužívání dětí).

⁵³ NĚMEC, „Vztah kanonického práva a práva České republiky,“ s. 56.

⁵⁴ LOZANO, „Sigilo de confesión y abuso de menores,“ s. 808.

**The Secrecy of Confession and the Penal Law Context within the Legal Order
of the Czech Republic**

Keywords: Secrecy of Confession; Criminal Law; Criminal Liability; Criminal Proceedings; Excommunication

Abstract: The article focuses on the secrecy of confession, which is primarily a matter of ecclesiastical law, and its reflection in secular law, especially in the law of the Czech Republic. On the basis of the definition of the nature of secrecy of confession, including its historical context, and an analysis of legal regulations, especially in the field of penal law, we have tried to present the relationship of the law of the Czech Republic to the protection of secrecy of confession. The analysis of the law on the constitutional and statutory level demonstrates that the protection of confessional secrecy is not sufficiently ensured, or that there are significant uncertainties in relation to the criminal liability for failure to prevent a crime and the obligation to disclose information/testify in criminal proceedings. Although, through the methods of finding the law, we have concluded that criminal liability for insisting on confidentiality (protection) of confessional secrecy, as well as for violation of the statutory duty to disclose information/testify in criminal proceedings are rather hypothetical, and would hardly stand up in the Constitutional Court, they may still cause a confessor a difficult dilemma as to whether to violate the secrecy of confession under threat of excommunication or, on the contrary, not comply with the law of the Czech Republic.

JUDr. Mgr. Pavel Kotlán, Ph.D. et Ph.D.
JUDr. Mgr. Radim Kalabis, Ph.D.
European Research University
Vysoká škola PRIGO
Katedra sociálních věd
Vítězslava Nezvala 801/1
736 01 Havířov
pavel.kotlan@prigo.cz